

POJMOWAĆ (130) *vb impf*

pojmwować (121), **poimować** (7), *pojmwować a. poimować [z tekstów rękopiśmiennych]* (2); *poimować KwiatKsiąż, GórnRozm*; *pojmwować* : *poimować BibRadz* (7:3), *Calep* (1:2).

pó- (9), *po-* (8); *pó-* *KochPhaen, OstrEpit*; *po-* *OpecŻyw, Mącz* (5), *KochDz*; *pó-* : *po-* *SarnStat* (7:1); *drugie o oraz a jasne*.

inf *pojmwować* (21). ◇ *praes 1 sg* *pojmuję* (7). ◇ *2 sg* *pojmujesz* (1). ◇ *3 sg* *pojmuje* (31). ◇ *1 pl* *pojmuje(m)y* (5) *BierEz, BielŻyw, KuczKat* (2), *NiemObr*, *pojmuje(m)* (1) *SkarJedn*. ◇ *3 pl* *pojmuja* (9), *pojmwaja* (1); *-ują* : *-owaja SarnStat* (1:1). ◇ *praet 3 sg m* *pojmwiał* (10). ◇ *2 pl m pers -ście* *pojmwali* (1). ◇ *3 pl m pers* *pojmwali* (12). ◇ *imp 2 sg* *pojmu* (6), *pojmoj* (2) *FalZioł, BielŻyw*. ◇ *3 sg* *niechaj pojmuje* (2). ◇ *2 pl* *pojmu* (4). ◇ *3 pl* *niech pojmuja* (1). ◇ *con 2 sg m* *byś pojmwiał* (1). ◇ *3 sg m* *byś pojmwiał* (7). ◇ **[1 pl m pers** *byśmy pojmwali*.] ◇ *3 pl m pers* *byś pojmwali* (4). ◇ *con praet 2 sg m* *byś był pojmwiał* (1). ◇ *impers con* *byś pojmwano* (1). ◇ *part praes act* *pojmuja* (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. *Chwytać, łapać; ogarniać (impf do „poimać” i „pojąć”); arripere, irretire Mącz; comprehendere Calep [w tym: co (4)] (7) : Arripio, Pochwytam/ poriwam/ poymuję. Mącz 346b; Irretio, Vwikławam zámotawam włowie poymuję. Mącz 354b; Comprehendo – Ogarnię, poymię, łapam. Calep 229a.*

pojmwować za co (1): *Idzie do obory: Głałzcze pfy; tłufte woły poymuie zá rogi/ Wywodzi ie do chroftu niezwykłymi progi. KlonWor 35.*

Zwrot: »na uzde poimować« (1): *Infraeno – Na vzdę poimuję, ouzdzam. Calep 534b.*

Przen (2) :

Zwrot: »pojmwować uszyma« = słuchać (1): *Iełliz tedy małz rozumienie słuchayze tego/ á poymuy wżymá głos powiećci moich [audi: auscultat vocem eloquiorum meorum]. BibRadz Iob 34/16.*

Szereg: »pojmwować i otrzymawać« (1): *kthora [siarka] gorącość poymuie y otrzymawa SienLek Vuu3.*

2. *Zabierać z sobą dokądś lub w drogę (impf do „poimać” i „pojąć”)* [zawsze w zwrocie: »pojmwować [kogo, co] z sobą« [szyk zmienny]] (2) :

Szereg: »z sobą brać a pojmwować« (1): *Rzemyánye záwłfe gdy yáką ípráwę myeli myeć ná Ratułfu/ zwykli byli záraz lyny fwe s sobą brać á poymować/ á to nye dla czego inłfego/ yedno áby zá młodu mogli obaczawác ípráwy/ á rády/ y wotowánia ítárłfych rádzyc oycow łwych GliczKsiąż K5v.*

Przen: Porywać (1) : *WSzytki gwiazdy tym pięknym wzorem włádzoné: Póymuie z sobą niebo nieuštánowioné. Sámá ós/ która pędki krąg niebieski toczy/ Z mieyścá łwego by namniéy nigdy nie wykroczy. KochPhaen 2.*

3. *Brać coś skądś lub od kogoś (impf do „pojąć”)* [co] (4) :

Przen: Czerpać (2) :

pojmwować od kogo (1): *Y wierzymy łąd [z wiary] wżytko dobre poymować od niego [Boga] BielKron 1v.*

pojmwac z czego (1): iż iáko ciało nietylko się pokármem przyrodzonym zachowywa/ ále też pomnaża/ y ímák wítawicznie nową z niego rofkolż y wdzięczność poymuie: ták theż pokarm świętego Ciála Páńfkiego/ nietylko dużę pośila/ ále iey też mocy przydawa *KuczKat* 180.

a. Kraść (2) : Afluzącz yemv kiedi kádi yachacz myał kony nyemayacz, thedi konye po polyu Gorfkym pogimował y íznymy wiezdżali *LibMal* 1548/141v; gdy kto tym ípołobem/ Báwi íę páftewnikiem cudzym/ ábo żłobem/ Záymuiąc íkot y ítádo: y poymuie one Piękne wołki/ wáłáfzki/ białe/ síwe/ wronę *KlonWor* 19.

4. Pozbawiać wolności, zniewalać, zatrzymywać, brać do niewoli, do więzienia (impf do „poimać”); comprehendere Vulg, Cn; abducere in seruitutem, capere bello a. vinclis, captivum ducere Cn [kogo] (3) : STároftowie náłzy [...] ná roboty do źemie Wołofkiéy pułcząc nie máią ludzi/ które tám Wołochowie póymowáią/ y potym do Turek przedawáią *SarnStat* 523.

a. Zatrzymywać z mocy prawa, aresztować [w tym: o Chrystusie (1)] (3) : Ale poymánié ma byđz óftrozné: bo alias poena^m talionis Stároftá odnośi, iefli ínb pręxtu officij poymuie kogo. *SarnStat* 495; Lápączá pánién/ y białychgłóv Stároftá póymuie. *SarnStat* 510; [rzekł Iezus ku tłułzczám: By więc ná iákiego łotrą wyffliście z mieczmi/ y z kiymi/ poimowác mię. *Leop Matth* 26/55 (*Linde*)].

5. Poślubiać, wstępować w związek małżeński (81) :

Przen [kogo] (1) :

Zwrot: »pojmwac w ślubne jarzmo« = *łączyć małżeństwem (1):* Ale to wygray wdzięcznie: iáko Wenus/ dwoie Dźiśia ludzi póymuie/ w ślubné iárzmo íwoie *OstrEpit* A2v.

a. O mężczyźnie: żenić się, brać sobie za żonę; ducere PolAnt, Modrz, Vulg; accipere Vulg, PolAnt; capere, nubere PolAnt; collocare sibi in matrimonium, habere Vulg; accipere in matrimonium, adiungere sibi a. assumere a. ducere uxorem, coniungere sibi a. secum a. iungere secum matrimonio, connubere, ducere in matrimonium, enubere, innubere, maritari, nubere uxori Cn [w tym: kogo (= żonę) (48), jakąś kobietę (30)] (78) : *GliczKsiąż* B8v, P5; *Leop Deut* 25 arg; który rofkazuie aby wdowę poimował po śmierci vmárłego mężá ieden z powinowátych. *BibRadz* I 148d *marg*, I 186a *marg*; Synu rádżę tobie żebyś iey niepoymował/ bo oná oycá wálfnego zdradziłá *HistRzym* 5, 5, 5v; *RejZwierc* 31v; Gdyż przedfię nie dla tego poymował brát żywy żonę brátá zmárłego/ áby íyn z niey vrodzony zołtał íynem vmárłego: ále tylko dla tego áby odziedziczył dobrá iego. *CzechRozm* 151v, 96; *StryjKron* 125; A náóftátek bráćia v wás w tey íweywoli/ poimuią śiołtry blifkie/ śieftrzeńice *GórnRozm* D; ktokolwiek od mężá opułzczoną poymuie/ też cudzołóży. *WujNT Luc* 16/18; ZIęc, gener: co moię dźiówkę [tj. córkę] póymuie. *SarnStat* 599, 601 [2 r.]; [Rowną łobie poymuy/ żebyś mógł żyć w zgodzie. *PlutBBud* F4v (*Linde*)].

W połączeniach szeregowych (4): *KrowObr* 239v; Iedli/ pili/ żony poymowáli/ y zamąż wydawáli/ aż do onego dnia w który wízedł Noe do Archy *BibRadz Luc* 17/27; Odpifáli záfię [...]/ rádżąc áby był wáldzon Ieremiafz/ który íám rádził ludu pośpolitemu áby oráli/ íiali/ żony poymowáli/ budowáli/ y wízelkie gośpodárftwá czynili *BielKron* 95, 49.

W przeciwstawieniach: »opuszczać (a. opuścić) (3), porzucić ... pojmwac« (4): Kazał tedy Ezdrás chodząc do nich/ áby żony pogáńfkie porzucili á ine s íwego narodu poymowáli *BielKron* 96v;

WerKaz 284; Ktożkolwiek opuścza żonę fwa/ á drugą poymuie/ ten cudzołóży *WujNT Luc* 16/18, *Luc* 16 *arg.*

Zwroty: »pojmwować dziewczę, pannę« [szyk zmienny] (3:2): ktorzy obaczywłfy w narodzye Kaimowym gładkye y bogáthe pánny/ one kthore yedno lámi chcyeli pojmwowali *GliczKsiąż* P7; *KrowObr* 232v; *BielKron* 48, 362; iż fynowie przeźrzáni pojmwowali dziewczki ludzkie/ iż były czudne/ wedle woley fwoiey. *RejZwierc* 260v.

»niewiastę pojmwować« (2): *KrowObr* 232; Słufznie gánia tę rzecz Sámsfonowi/ bo zakon zákázował/ áb y [!] niewiaft z onych kráin nie pojmwowano *BibRadz* I 143c *marg.*

»oblubienicę pojmwować« (1): Vflýfawłfy to Iozeff/ odpowiedział ijm rzekątz: lám vmyflil nigdy oblubienice niepojmwowatz *OpecŻyw* 5v.

»pojmwować sobie« = *accipere sibi PolAnt* [szyk zmienny] (9): *BierEz* M; Zonę sobie z rownego ftanu pojmy. *BielŻyw* 18; Siła yeft tákich ludzi/ ktorzy miłuyąc częśc á flawę/ cnotliwe a vbogye fobye pojmyją. *GliczKsiąż* P7; Adam wedle fwey požądliwóści niepojmwował sobie żony/ ále ią wziął od Bogá *BibRadz* I 2b *marg.*, I 148c *marg.*; *BielKron* 75v; *BudBib Ier* 16/2, *Tob* 4/13; *SapEpit* [B]2v.

»pojmwować żonę, małżonkę« [*w tym: u kogo* (1); *z przydawką rzeczowną* (1); *drugą* (1), *iną* (1)] = *accipere uxorem Vulg.*, *PolAnt*; *ducere uxorem PolAnt*, *Modrz*; *collocare sibi in matrimonium a. habere uxorem Vulg.*; *capere uxorem, nubere PolAnt* [szyk zmienny] (47:1): Lew gdy sobie żonę pojmwował/ Od wżytkich zwierząt dáry brał *BierEz* M, C4v, S2v; *FalZioł* V 50; *BielŻyw* 18, 110; Thefch zeznał yfch czafzu thego gdi Theraznyeyfchą malzonką fwa pojmwował o them yfch zona yego druga Anna bila ziwa wyedział *LibMal* 1547/132; *SeklKat* K4v; *GliczKsiąż* Pv, Q [2 r.]; Ieśli temu niewierzyfz/ pofluchay flow włafnych tego Innocencyulá Papieżá/ ktory ták mowi. Aby niewiafty wdowy kxiądz niepojmwował żony *KrowObr* 232, 239v; *Leop Ier* 29/6; *BibRadz* I 2b *marg.*, *Gen* 28/1, I 148c *marg.*, 2. *Esdr* 13/27, *Ier* 16/2 (8); bowiem iuz zápomniawłfy dobrodzyeyftwá Pánfkiego/ wzyęli towarzyftwo s Pogány iedząc z nimi y pijąc y żony od nich pojmując/ báltwánom ich fluząc. *BielKron* 49, 15v, 36v [2 r.], 44v, 95, 96v (10); Poymuyćie żony/ á płódzćie fyny y corki *BudBib Ier* 29/6, *Esdr* 16/45, *Tob* 4/13 [2 r.], *Ier* 16/2; *ModrzBaz* 54; *SkarŻyw* 320; A przed Licurgiem iefcze/ kto żonę pojmwował/ Ten oycu ile kazał naprzód ofiárował. *KochDz* 108; *WujNT* 262, 726 *marg.*, 738, 845, Ddddddv; Bóg *in tertio et quarto gradu* nie zákázuię v Moyżelzá zón póymowác. *SarnStat* 1273; *SapEpit* [B]2v.

»za żonę pojmwować« (1): zá żony sobie pojmwowali ony dzyewki/ ktore Dydoná brzegu Cypru pobráła. *BielKron* 75v.

Przen (1) : bo ktho dla pyenyędzy żonę poymuye/ poymuyec pyenyądze á nye żonę. *GliczKsiąż* Q.

b. *O kobiecie: brać sobie za męża; accipere maritum, collocari, convenire in manus, denubere Cn* [kogo] (2) : STárym chłopom dzieweczek byfmy nie dawály [...]. Ale wy ftáre żony poymuyćie młodzieńce/ A fwoią ftátecznością vkroććie fzaleńce. *BielSjem* 22.

Szereg: »ani się ożeniać, ani mężów pojmwować« (1): Abowiem pozmárwtychwftániu [!] áni fie ożeniaią/ áni mężów pojmuia [neque nubent neque nubentur]: ále fą iáko Angiołowie Boży w niebie. *Leop Matth* 22/30.

6. *Wykonywać jakás czynność umysłową (impf do „pojąć”)* (29) :

a. *Rozumieć, poznawać, nabywać wyobrażenia o czymś; comprehendere (animo a. mente), concipere (animo), percipere (animo a. mente) Calep, Cn; deprehendere Mącz; intelligere Vulg; capere (animo) colligere cogitatione a. ratione, complectari animo a. cogitatione, comprehendere, depingere cogitatione, informare, intellectum capere, intellectu consequi Cn [w tym: co (20)] (27) : Ale też y ona rzecz częstokroć prawdziwa iest/ yż ci ktorzi ją ołtrego dowćipu/ nieją dořtateczney pamieći: á tak co chutko poimuią niedługo zatrzymawaią. *KwiatKsiąż* L2, L; *Depraehendo, Záltawam/ dořwiádczam/ náyduyę/ poymuyę. Mącz* 318b; *Abowiem człowiek ktory ma być wřprawiedliwion/ náprzod z łuchania łowá Bożego łáská Bożą wzbudzony y wřpomozony/ wiáre poymuie WujJud* 98v; *RejPos* [41²]v; *Tom dla tego ták wczynił/ [...] áby fię ták wřzy czytáiących nie obrázáły: ále nawięcey dla tego/ áby káždy ínádniey poymować mogł. BudNT przedm d; CzechRozm* 2v, 49; *SkarŻyw* 455; *Calep* 232b; *iż człowiek pořpolity/ ktore^{mv} te kfiáżki nawięcey służą/ tego ták łatwie y nie poymuie/ y nie potrzebuie LatHar* [+12]v; *A on im rzekł: Nie wřzyřcy poymuią mowy tey/ ále ktorym iest dano. WujNT Matth* 19/11; *A człowiek ćiełefny nie poymuie tych rzeczy ktore są Duchá Bożego WujNT* 1.Cor 2/14, *Matth* 19/12, s. 80 [2 r.], 1.Cor 2 arg, s. 582.*

pojmwawać z czego (2): A yákoż [rozum człowieczy] ktemu poznányu przychodzi? nye pořtym á gołym weřrzeniem w íftnoć řwoyę [...]: ále przez znáki/ ktore łam řwym dowćipem/ álbo z náuki mądrych łudzi á godnych wyáry poymuye. KromRozm III B7; *Z ćiełefney włánoći y podobieńřtwá Bořkich ořob miedzy łobá złáczenie poymuiem SkarJedn* 281.

pojmwawać przez co (1): bo řwiátoć Boża/ przez ktorá ty rzeczy poymuiemy/ ácz ich ná oko niepokázuie/ wřzákże nam o nich wátpić niedopuřczá. KuczbKat 10; *[ále ábyřmy przez wiáre wnětrzná łáskę ktora řie w nich [sakramentach] záwiera/ y ktorá nam Bog obiecuie/ poymowali. WujPosN* 1584 II 36].

poimować skąd (1): ále coř głębřzego y táiemnieyřzego łobie ztąd [z ceremonii] poimowali. BibRadz I 3a marg.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): řkłonił fię P. Bog do obyczáiu przyrodzenia łudzkiego/ ktore nie łáčno poymuie tego co wřzędzie y w obec iest SkarKaz 39a.

W charakterystycznych połączeniach: pojmwawać chutko, lepiej, łatwie, niełacno, rychlej, snadniej.

Zwroty: »[czym] prawdę pojmwawać« (1): Abowiem łowy pořtemi/ Rychley prawdę poymuiemy BierEz H2.

»rozumem pojmwawać« = comprehendere a. percipere mente Cn (1): Zádawa nam to X.K. iż my rzeczy zbáwienne/ nie wiárá/ áni rozumem poymuiemy/ ále grubymi řmyřly miárkuiemy řć. NiemObr 91.

»smysłem pojmwawać« (1): Zwłářczá iż to z przyrodzenia mamy/ że ku poznániu tych rzeczy ktore bywáią ogárnione myřlá y rozumem/ żaden przyřć niemoże/ iedno przez ty rzeczy ktore řmyřłem iákim poymuiemy KuczbKat 110.

Szereg: »nie pojmwawać ani wyrozumiewać« (1): Człowiek zář z przyrodzenia řwoiego rzeczy Bořkich [...] ktore v nie^{go} są zá iedno głuřřtwo/ nie poymuie/ áni ich bez duchá Bożego wyrozumiewa. CzechRozm 2v.

Przen [kogo] (1) : Przez toż fłowo Boże bywa nam daná wiará ktora lámá poymuie Páná Kryftuía *RejPosRozpr* c4.

b. *Uczyć się czegoś (2)* :

pojmować co (1): Se docilem praebere, Pilnym nauki być/ dofcípnie rzecz poymować. *Mącz* 316d.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): *SkarŻyw* 308 *cf Szereg*.

Szereg: »pojmować i pamiętać« (1): [*Wincencyjusz*] Szofłtego roku ná náukę dany/ prętko poymował y pámiętał co kazano. *SkarŻyw* 308.

7. *O koniu: nie ociągając się zaczynać ciągnąć wóz; tentare vel incipere trahere currum Cn (1)* : Z niemocnymi końmi nie ieżdż głęboko do wody/ tylko do brzuchá izby oftydnął około brzuchá/ á thákby nie mógł poymować y osłábiałby bárzo *SienLek* 187.

8. *W zwrotach (2)* :

»ekspektacją pojmwować« = *oczekiwać (1)*: ktemu co dzień, y co rok, to wietfzą á wietfzą *expectatią* o W.Wielm. ludzie póymuią: w czym fie vpewniamy, że [...] *SarnStat* 330.

»pojmować [kogo] w opiekę swoją« (1): Abowiem to iest dawno o tobie tá pewna rzecz/ iż ty zázwdy poymuiesz vdręczonego wopiekę fwoię á frodze fie mfcifz krzywdy iego *RejPs* 208.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (1)* : *Adgredior sive aggredior*, [...] *Przifłępuję doyeżdżam/ Poymuję kogo/ też poczinam. Mącz* 147d.

Synonimy: **1.** *brać, chwytać, dzierżeć, imać, łapać, trzymać*; **2.** *brać, zabierać*; **3.** *brać*; **a.** *kraść*; **4.** *niewolić, więzić*; **a.** *arestować*; **5.** *poślubiać, żenić się*; **6.a.** *poznawać, rozumieć, wyrozumiewać*; **b.** *zapamiętawać, uczyć się*.

Formacje współrdzenne cf JAĆ.

Cf **POJMOWAN, POJMOWANIE, POJMUJĄCY**